

På återbesök i Rickomberga

Bebyggelse och kulturlager från järnålder

Arkeologisk förundersökning
Raä 499:1
Rickomberga 21:3
Uppsala
Uppland

Robin Lucas

På återbesök i Rickomberga

Bebyggelse och kulturlager från järnålder

Arkeologisk förundersökning

Raä 499:1

Rickomberga 21:3

Uppsala

Uppland

Robin Lucas

Omslagsbild: Robin Lucas mäter arkeologiska objekt under svåra vinterförhållanden. Vy från öster. Foto: Dan Fagerlund, Upplandsmuseet.

Upplandsmuseets rapporter 2014:06
ISSN 1654-8280

Bearbetning av planer och bilder: Robin Lucas
Vetenskaplig granskning: Hans Göthberg

Allmänt kartmaterial: © Lantmäteriet. Ärende nr MS 2006/1674

© Upplandsmuseet 2014

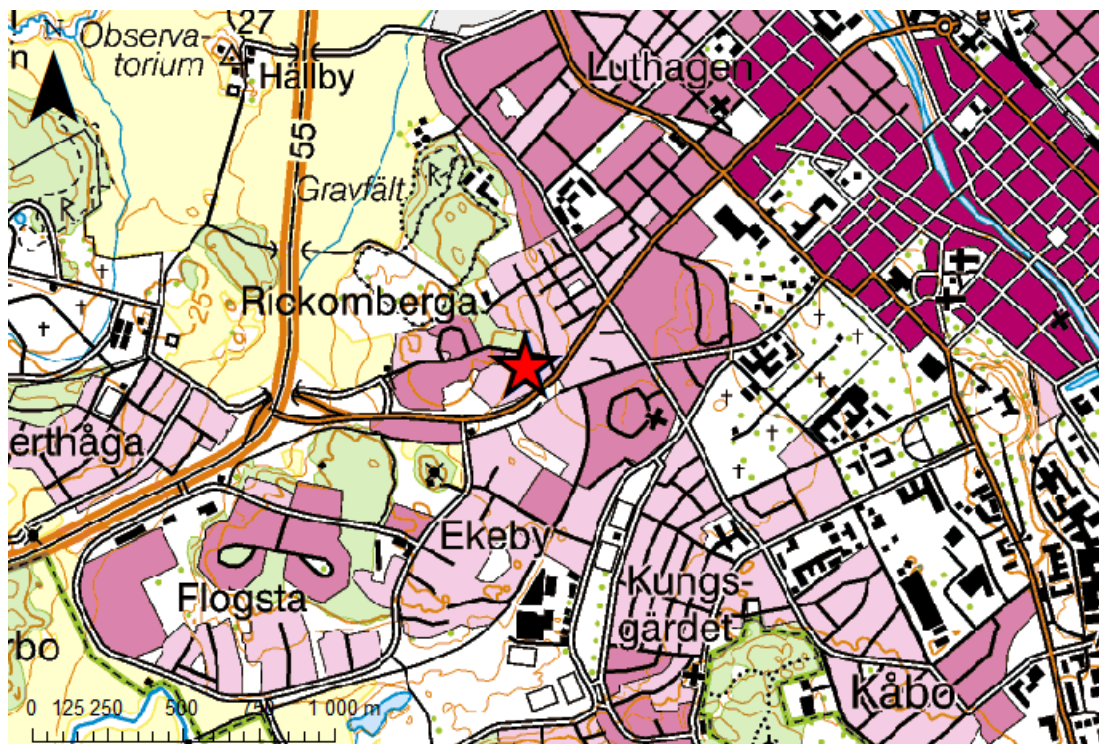
Upplandsmuseet, Fyrstorg 2, 753 10 Uppsala
Telefon 018-16 91 00
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Inledning	6
Topografi	6
Fornlämningsmiljö	7
Metod	7
Resultat	9
Arkeologiska objekt	9
Konstruktioner	16
Bevarandegrad	18
Sammanfattande diskussion	19
Faser	19
1989 och 1999 års undersökningar	19
De framkomna lämningarnas potential	21
Administrativa uppgifter	21
Referenser	22
Bilagor	23
Arkeologiska objekt	23
Fynd	24
Prov	25

Inledning

Efter beslut av Länsstyrelsen 2013-11-29 (dnr 431-4794-13) genomförde Upplandsmuseet under december månad år 2013 en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Rickomberga 21:3 i västra Uppsala (figur 1). Förundersökningen föranleddes av att JM AB vill riva en befintlig byggnad samt uppföra bostäder i området. Området, som uppgår till 5 700 m², ansluter i väster till fornlämningen Uppsala 499:1, som utgörs av boplatslämningar från järnålder.

Figur 1. Utsnitt av terrängkartan med undersökningsområdet markerat med röd stjärna. Skala 1:25000.

Topografi

Rickomberga domineras av en större höjd på 25-30 m ö h. Den består av berg och morän med pålagrade ler- och sandsediment. Det aktuella förundersökningsområdet utgörs av gammal åkermark som legat i anslutning till Rickombergas gamla bytomt. Det hade delvis fyllts upp med massor i sen tid, troligen för att plana ut den relativt branta sluttningen åt sydöst. I delar av området fanns upp till 1,2 m tjocka fyllnadsmassor. Dessa massor tillkom troligen vid anläggandet av den befintliga huskroppen. Den ursprungliga marken utgjordes av siltig sand med inslag av lera. Gammal matjord var bevarad huvudsakligen i områdets nordvästra delar.

Fornlämningsmiljö

Rickomberga är idag är en stadsdel i västra Uppsala med bostadsbebyggelse, skolor, daghem, gator, vägar och parkmark. Under medeltid och historisk tid var Rickomberga en av byarna i Bondkyrko socken och en av de stadsnära byarna till Uppsala stad. Förändringen från by till stadsdel började under mitten av 1800-talet och på 1860-talet anlades bl.a. vårdinrättningar (Söderberg 1987). I början av 1900-talet byggdes ett egnahemsområde och järnvägen Uppsala-Enköping. 1946 inkorporerades Bondkyrko socken i Uppsala stad och på 1960-talet byggdes en ny trafikled genom byns gamla åkergården. Under 1990- och 2000-talen byggdes successivt nya bostadshus. Av den gamla bybebyggelsen finns i våra dagar inget kvar.

På och kring höjden där det historiska Rickomberga by låg finns framförallt boplatser men också gravar/gravfält. Arkeologiska undersökningar från 1987 och framåt har berört delar av boplatser (Uppsala 329:2, 499:1, 4-5) med dateringar bronsålder – vikingatid samt ett gravfält från äldre järnålder (Uppsala 498:1). Några undersökningar är mer omfattande. 1989: gravfält med dateringar till förromersk/romersk järnålder - romersk järnålder samt boplatssyta daterad till romersk järnålder – vikingatid (Karlenby 1995). 1998: boplatslämningar preliminärt daterade till vendeltid samt en husgrund (Frölund 1998). 1999: boplatslämningar från romersk järnålder - vendel/vikingatid (Frölund 1999). 1999: enskeppigt fackverkshus daterat till romersk järnålder (Frölund 2001). 2002: mindre boplatssyta från bronsålder samt en aktivitetsyta från romersk järnålder (Qviström m fl 2006).

Förutom de registrerade fornlämningarna har ett av Upplands få mynt från äldre järnålder påträffats i Rickomberga. Det är en romersk denar, präglad under kejsaren Domitianus under åren 79-81 e Kr. I Uppland har endast ett tiotal liknande mynt påträffats. Myntet ifråga påträffades 1901 vid plöjning i en åker söder om Rickomberga gård (Wiséhn 1989, s 51).

De arkeologiska undersökningarna har berört delar av ett ytmässigt omfattande boplatssområde med av allt att döma lång kronologisk spännvidd. Hur bosättningen i detalj sett ut under olika perioder är inte klarlagt. Det finns hus och aktivitetsytor från romersk järnålder-vikingatid, boplatssytor från bronsålder och begravingar från förromersk-romersk järnålder. Till detta kommer lämningar sannolikt tillhörande den historiska bytomten. Vad bronsåldersbosättningen representerar är för närvarande svårt att säga, men av undersökningarna att döma, bör en permanent bosättning finnas från och med förromersk järnålder. Av gjorda dateringar synes romersk järnålder vara intensiv. Till skillnad från många andra platser finns från Rickomberga även ett förvånansvärt stort antal dateringar från yngre järnålder. Bosättningen ifråga har sannolikt haft agrara resurser som bas. Fynd av ett romerskt mynt och ett hus med ovanlig konstruktion kan peka på en begynnande stratifiering under romersk järnålder.

Metod

Förundersökningen kom att fokusera på de tillgängliga ytorna väster, norr och öster om fastighetens byggnader. Söder om byggnaderna var den tillgängliga ytan väldigt liten, och dessutom visade 1999 års förundersökning att intilliggande delar var utschaktade (Frölund 2001, s 16). Söschakt grävdes med hjälp av grävmaskin. Schakten grävdes med dubbel skopbredd där så medgavs av utrymmesskäl, i övrigt enkel skopbredd. Matjord och fyllnadsmassor togs skiktvis bort ner till anläggnings- eller lagernivå. På grund av rådande markförhållanden, med mycket stora mängder massor påförda i sen tid, genomfördes metalldetektering endast på anläggnings- eller lagernivå, inte på den ytliga matjorden eller på fyllnadsmassorna. Påträffade arkeologiska objekt i form av anläggningar och lager undersöktes efter handrensning med kontextuell metod kompletterad med sektioner. I

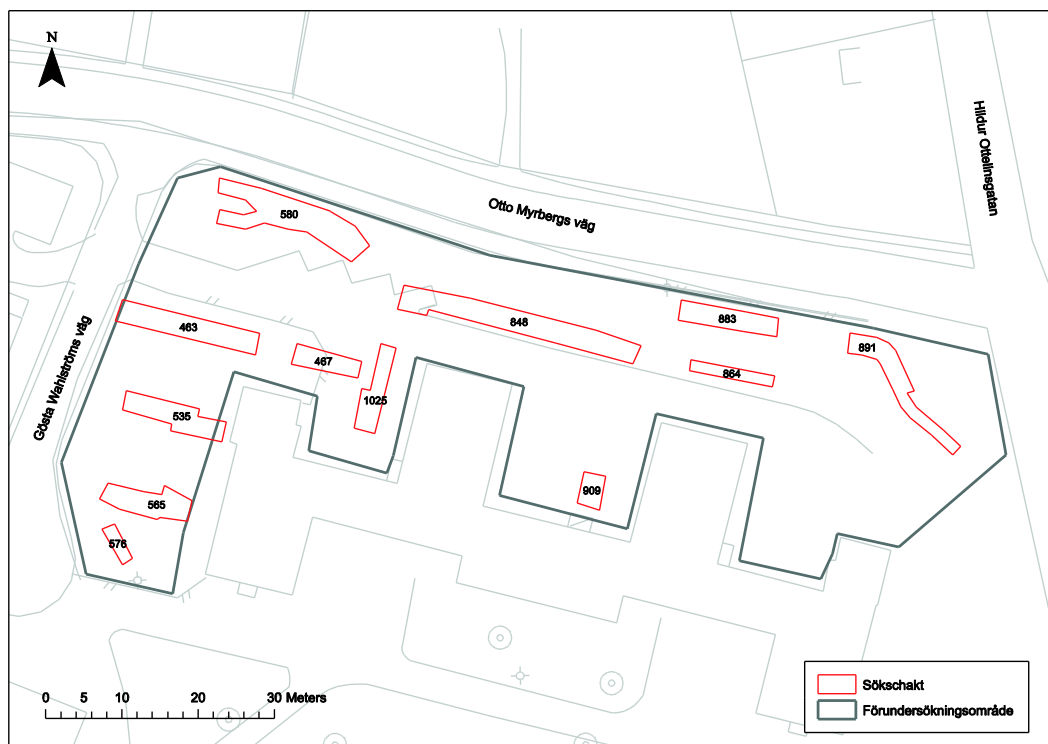
kulturlager grävdes provrutor på 1 m² ner till opåverkad nivå. Fyndmaterialet var begränsat. Inga regelrätta analyser har genomförts på något av materialet, men bedömningar har gjorts av keramiken (Joakim Kjellberg, Uppsala universitet) respektive det representativa urval av benen som tillvaratogs (Emma Sjöling, SAU). Två miljöprov har tagits och flötterats, varvid brända fröer observerats och tillvaratagits, men i nuläget inte analyserats av expertis. Fyra ¹⁴C-prov har tagits och analyserats. Samtliga ¹⁴C-resultat presenteras i rapporten med 1Σ.

Det arkeologiska fältarbetet försvårades avsevärt av olika orsaker. Aktiviteter bedrevs fortfarande i de befintliga lokalerna, vilket omöjliggjorde schaktning i infartsvägen som gick rakt igenom området. Detta innebar en viss förlust i översiktighet, som delvis kunde kompenseras genom en större spridning av sökschakt. Andra ytor kunde inte tas upp eftersom de uppväxta träden inom området skulle bevaras. Den mest förvårade omständigheten var att fältarbetet utfördes under vinterförhållanden med snö och kyla. Vid ett tillfälle, i samband med stormen Sven den 6 december 2013, fick arbetet avbrytas och återupptas flera dagar senare. Exempelvis metalldetekteringen var mycket svår att genomföra i dessa förhållanden.

Resultat

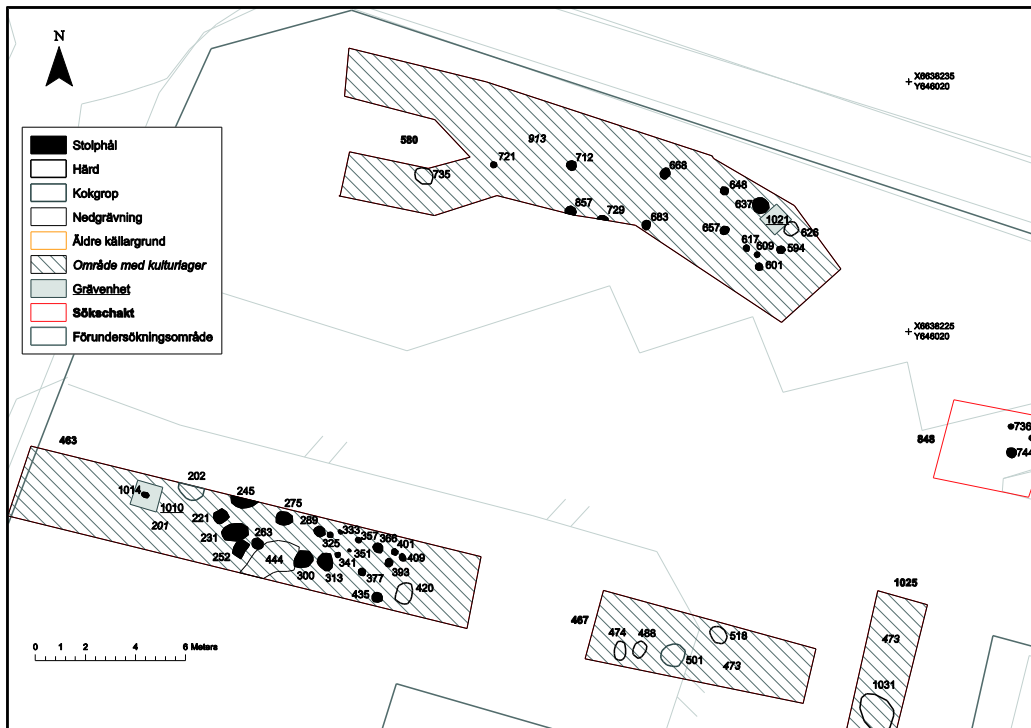
Vid undersökningen maskingrävdes tolv sökschakt med en sammanlagd area av drygt 470 m² (figur 2). Vid förundersökningen kunde konstateras att området fyllts upp med stora mängder massor, sannolikt vid uppförandet av den befintliga byggnaden. Totalt avlägsnades inom sökschakten cirka 450 m³ massor. Dessa massor har påtagligt förändrat områdets naturliga topografi, som verkar ha utgjort en kraftigare sydöstsluttning än dagens.

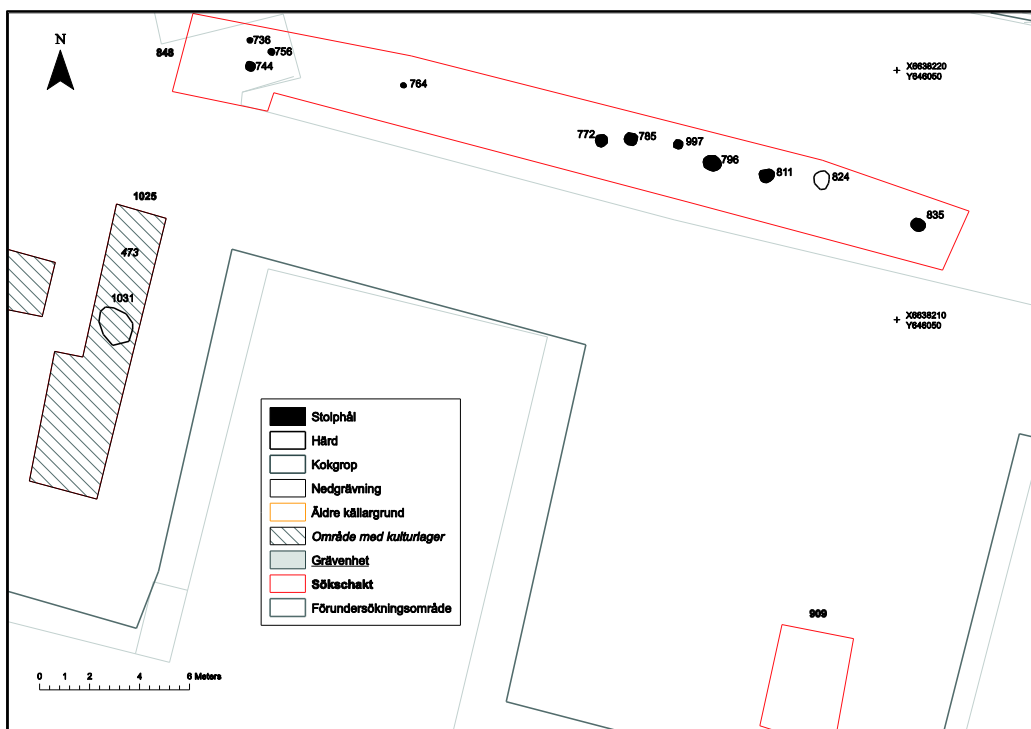
Figur 2. Översikt av förundersökningsområdet med grävda sökschakt (schaktens ID angivna). Befintlig bebyggelse markerad med tunna grå linjer. Skala 1:1000.

Arkeologiska objekt

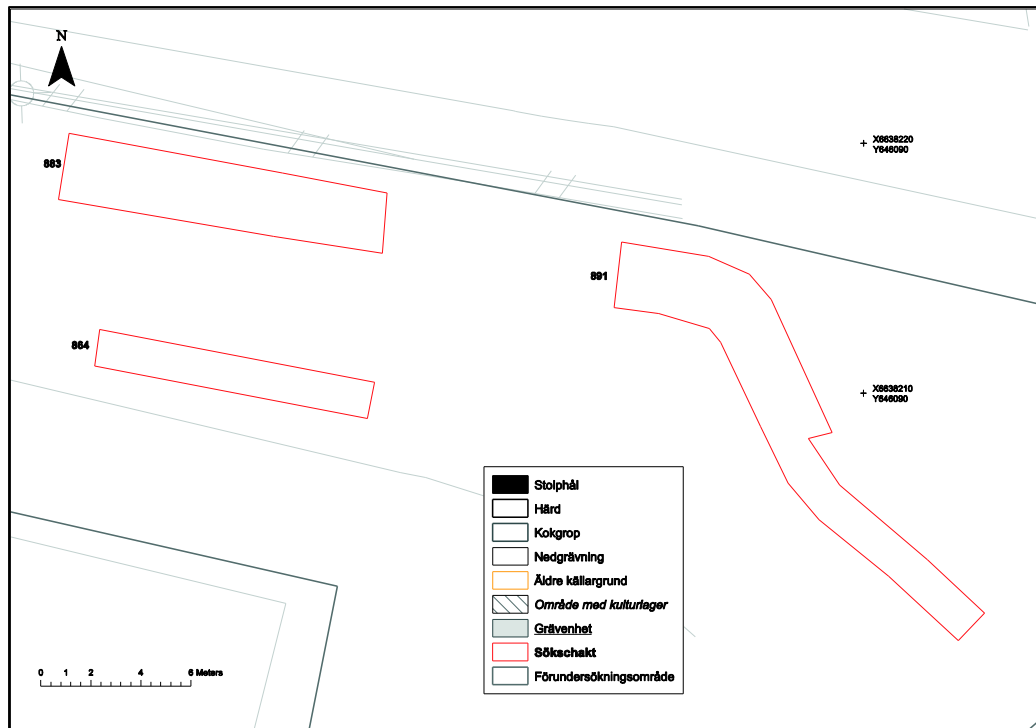
Vid förundersökningen påträffades 60 arkeologiska objekt. Dessa utgjordes av 45 stolphål, nio härdar, tre områden med kulturlager, två kokgropar samt en större nedgrävning (figur 3-6). Till dessa kunde läggas ett antal recenta störningar, inklusive rester av en äldre källargrund, äldre VA- och kabelschakt mm. Stolphål och härdar var överlag välbevarade och mycket synliga i den ljusa silt/lera som utgör den naturliga jordarten i området. Arkeologiska objekt var huvudsakligen belägna i områdets nordvästra och centrala delar och bildade tre till fyra koncentrationer. Lämingarnas utbredning kunde begränsas åt öster, där de avtog och upphörde (figur 5), samt mot söder, där de bröts av en sentida källargrund (figur 6), men inte åt norr, där lämningarna fortsatte hela vägen ut mot Otto Myrbergs väg.

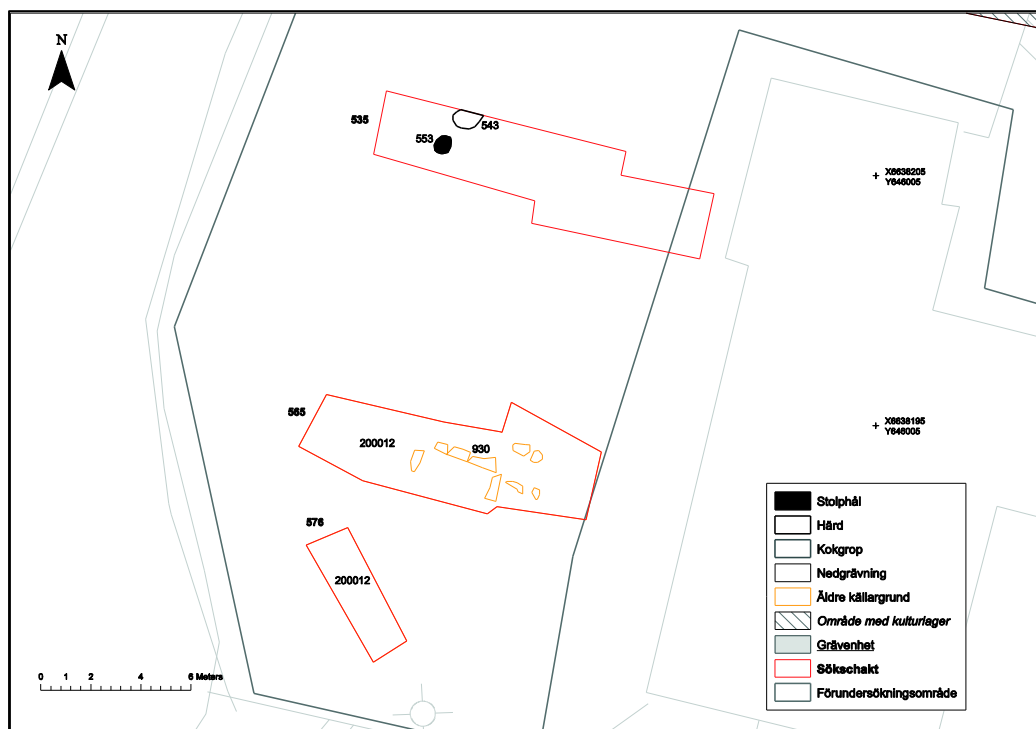
Figur 3. Schaktplan över områdets nordvästra del (jfr figur 2, schakt 463, 467, 580, 848 och 1025). Skala 1:300.

Figur 4. Schaktplan över områdets centrala del (jfr figur 2, schakt 848, 909 och 1025). Skala 1:300.

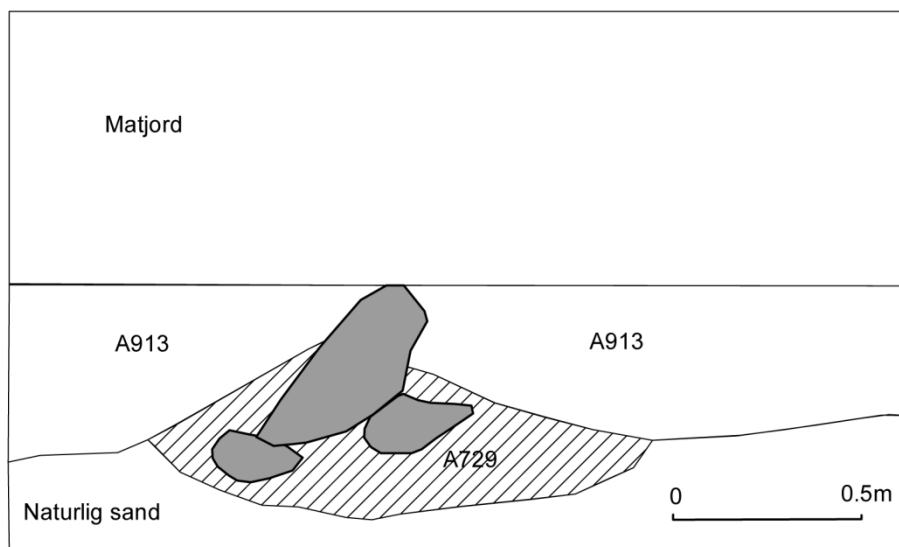
Figur 5. Schaktplan över områdets nordöstra del (jfr figur 2, schakt 864, 883 och 891). Skala 1:300.

Figur 6. Schaktplan över områdets sydvästra del (jfr figur 2, schakt 535, 565 och 576). Skala 1:300.

Stolphål

Stolphålen utgjorde den dominerande typen av arkeologiska objekt, och var överlag runda i formen och 0,15-0,9 m stora. De 15 som grävdes var 0,04-0,25 m djupa. Stenskoning kunde observeras i fyra stolphål, medan någon tydlig stolprest eller stolpfärgning inte kunde observeras i något stolphål. Enstaka obrända djurben påträffades i ett par stolphål. De flesta (33) av stolphålen överlagrades av kulturlager A201/A913 (jfr figur 3,7). Sju stolphål ingick i en identifierbar huskonstruktion (A1, jfr figur 10), medan andra kunde kopplas till koncentrationer i områdets västra och centrala delar (se nedan). Ett djurben från stolphål A772 ¹⁴C-daterades till 245-332 e Kr (Ua-48001), alltså yngre romersk järnålder.

Figur 7. Sektion av södra kanten av schakt 580 med stolphål A729 i botten, överlagrat av kulturlager 913 Vy från N. Skala 1:20.

Härdar

Härdarna var rundade eller oregelbundna i formen och 0,6-1,8 m stora. De två som grävdes var 0,07 respektive 0,08 m djupa. Skärvig sten observerades i ett par av härdarna. Fyra härdar överlagrade kulturlagret A473 och en överlagrades av kulturlagret A201, medan två härdar inte överlagrades av annat än matjordlagret. En härd (A626) överlagrade kulturlagret A913 (figur 3). Kol från A626 ¹⁴C-daterades till 437-596 e kr (Ua-47805). Detta gav en yngsta möjlig datering av kulturlagret A913 till övergången folkvandringstid/vendeltid.

Kokgropar

Kokgroparna som påträffades var rundade, 1,5 respektive 0,85 m stora och 0,12 respektive 0,27 m djupa. De innehöll stora mängder kol och sot samt skärvig sten (figur 8). En av dem, A501, innehöll även obrända djurben (F4) samt ett mindre keramikfragment (F1). Ett miljöprov från A501 visade även på förekomst av brända fröer (Prov 6). Härdarna överlagrades av kulturlagren A201 respektive A473. Kol från kokgropen A202 ¹⁴C-daterades till 256-380 e Kr (Ua-47805). Detta gav en äldsta möjlig datering av kulturlagret A201 till yngre romersk järnålder. Kol från kokgropen A501 ¹⁴C-daterades till 392-236 f Kr (Ua-48000). Detta gav en äldsta möjlig datering av kulturlager A473 till äldre förromersk järnålder.

Figur 8. Sektion genom kokgropen A501, ¹⁴C-daterad till 392-256 f Kr. I sektionens övre del syns det något ljusare kulturlagret A473. Vy från öster. Foto: Dan Fagerlund, Upplandsmuseet.

Nedgrävning

Den enda nedgrävning som identifierades (A444) utgjorde en 2x1,5 m stor oregelbundet formad grop (figur 3), innehållande bland annat bränd lera och obrända ben. Den plandokumenterades huvudsakligen, men den skar stolphålet A263, vilken undersöktes i botten. Därför kunde man se att nedgrävningen var minst 0,25 m djup. Nedgrävningen tolkades som en avfallsgrop.

Kulturlager

Tre kulturlager påträffades. Två av dessa, A201 och A913, utgjorde troligen delar av ett och samma lager (figur 3), och dominerade de nordvästra delarna av förundersökningsområdet. Endast ett arkeologiskt objekt som överlagrade något av lagren kunde observeras, härden A626. Eftersom A201/A913 överlagrade ett antal arkeologiska objekt schaktades dessa huvudsakligen bort. Mindre partier sparades för att kunna gräva provrutor, medan det tredje kulturlagret A473 sparades mer eller mindre intakt. På grund av begränsningar i möjligheterna att ta upp längre sammanhängande sökschakt kunde inte någon fysisk kontakt mellan de tre kulturlagren observeras.

Lagret A201 dominerade helt schakt 463. En provgrop på 1 m² handgrävdes genom lagret ner till orörd nivå. Lagret var upp till 0,3 m tjockt och innehöll små fragment bränd lera, skärvig sten och obrända ben (ej sparade). Ytligt i lagret påträffades fragment av yngre rödgods (F2), daterade mellan 1600- och 1900-tal. Keramiken kan emellertid härröra från ovanliggande matjordslager, som var mycket svårt att skilja från det äldre kulturlagret. ¹⁴C-analys av den underliggande härden A202 pekar på att lagret som tidigast tillkommit under yngre romersk järnålder. Lagret tolkades som ett äldre odlingslager.

Lagret A913 fanns i hela schakt 580. En provgrop på 1 m² handgrävdes genom lagret ner till orörd nivå. Det var upp till 0,3 m tjockt och innehöll små mängder skärvig sten och sot. Dessutom påträffades små fragment av obrända djurben (F3). Ett miljöprov från lagret visade inte på någon förekomst av brända fröer (Prov 5). Även detta var mycket svårt att skilja från ovanliggande matjordslager. Baserat på ¹⁴C-analys av den överliggande härden A626 kan lagret som senast ha tillkommit under övergången folkvandringstid/vendeltid. Lagret tolkades som ett äldre odlingslager.

Det tredje kulturlagret, A473, dokumenterades i samband med att kokgropen A501, vilken det överlagrade, undersöktes. Det förkom i schakten 467 och 1025. Lagret var upp till 0,12 m tjockt och innehöll rikliga mängder skärvig sten, brända ben (ej sparade), aska och sot. (jfr figur 8). Baserat på ¹⁴C-analys av den underliggande kokgropen A501 kan lagret som tidigast ha tillkommit under förromersk järnålder. Lagret var mycket olikt de andra två och tolkades som ett avfallslager.

Sentida källargrund

Den raserade källargrunden hade stört hela den sydvästra delen av förundersökningsområdet. Den utgjordes dels av en uppbyggd mur av större flata bearbetade stenar, förstärkta av tegel (A930), dels av ett 0,2-0,5 m tjockt lager av rivningsmassor (A200012). Detta lager utgjordes huvudsakligen av tegel och murbruk. Rivningsmassorna täckte helt schakten 565 och 576 (jfr figur 6). I lagret fanns även rikliga mängder planglas och spik. Bland rivningsmassorna fanns även håligheter som troligen uppkommit när organiskt material, exempelvis bjälkar och plankor, förmulnat. Att döma av sammansättningen av material härrörde den från andra halvan av 1800-talet.

Figur 9. Delar av den sentida källargrunden i schakt 565 med stenmuren A930 (bildens övre del, strax till höger om mitten) samt rasmassorna A200012. Vy från öster. Foto: Dan Fagerlund, Upplandsmuseet.

Arkivstudier visade att rivningsmassorna antagligen härrörde från byggnaderna tillhörande Rickomberga skolhem, en institution för ”sinnessvaga barn” som anlades i samband med att delar av Rickomberga by köptes in och uppläts för vårdinrättningar på 1860-talet. Det aktuella huset uppfördes 1888 (Ejdestam m fl 1949, s 404, figur 10). Byggnaden revs troligen när de nuvarande byggnaderna uppfördes på 1950-talet. De sista resterna av vårdverksamhet pågick ännu i de befintliga byggnaderna vid förundersökningstillfället, i form av ett behandlingshem.

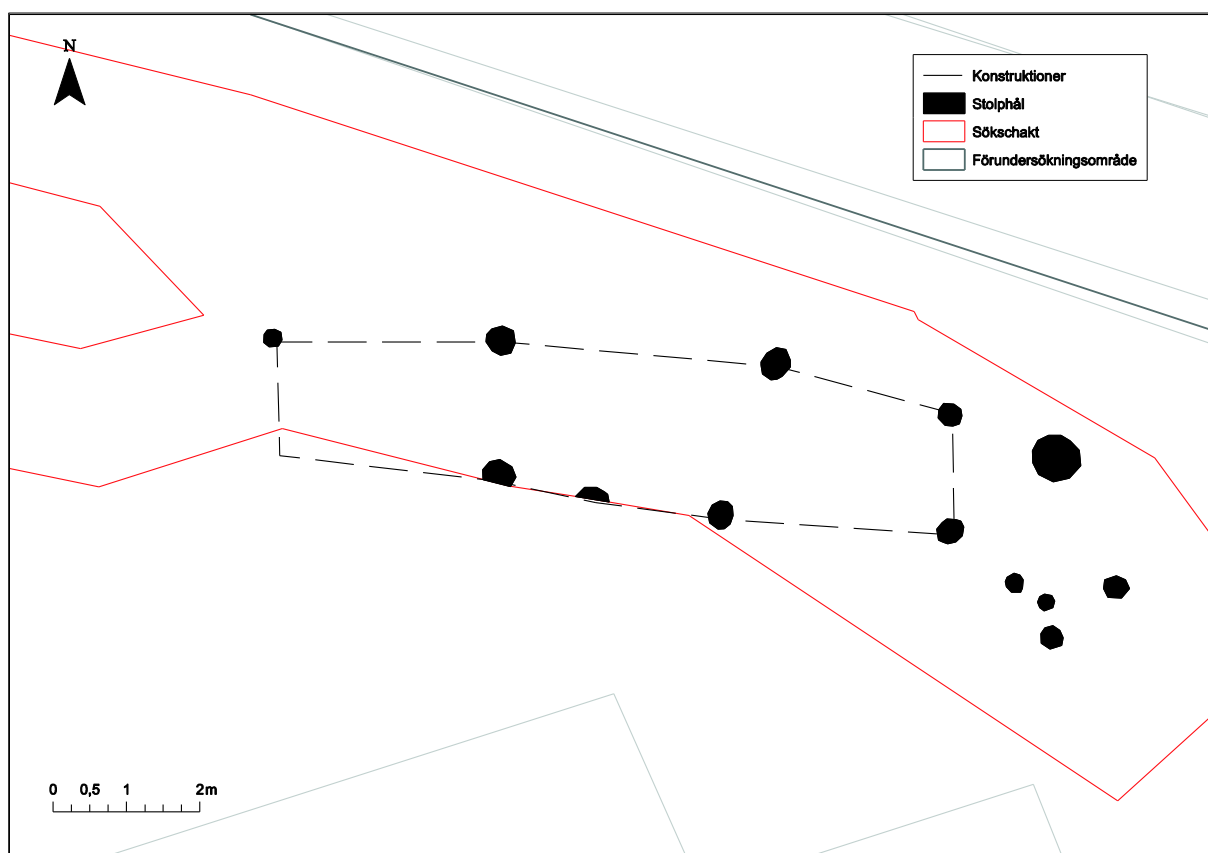
Figur 10. Rickomberga skolhem fotograferat under första halvan av 1900-talet. Källargrunden som påträffades härrörde troligen från grunden till huset som skymtar bakom träden till höger på bilden. Vy från sydöst (efter Ejdestam m fl 1949, s 404, bild 2).

Konstruktioner

Inom området fanns tre koncentrationer av stolphål. Samtliga indikerar närvaron av bebyggelse, och troligen även hägnader, och ett hus kunde identifieras. Med tanke på de korta avstånden mellan koncentrationerna, som mest drygt 40 m, är det troligare dessa utgör spår av hus som tillhört samma gårdsläge, snarare än att de representerar tre olika gårdslägen (figur 14).

Hus 1

Hus 1 påträffades i schakt 580, i områdets nordvästra hörn. Det treskeppiga huset omfattade möjligen sju stolphål, varav fyra ingick i två tydliga bockar. Det var 6-9 m långt, hade en bockbredd på 1,5-1,9 m och var beläget i Ö-V riktning. Dess norra takbärande rad var möjligen lätt böjd. Inga väggstolpar kunde kopplas till huset. De övriga stolphål som påträffades i schaktet (figur 11), hade ingen tydlig koppling till hus 1. Möjligen kan ett par stolphål belägna strax sydöst om husets östra ände utgjort delar av en svängd gavel, men för lite av denna eventuella konstruktion påträffades för att detta ska vara mer än spekulation. Avsaknad av en härd i huset gör det möjligt att det utgjort en ekonomibyggnad snarare än ett boningshus. Huset hade överlagrats av kulturlager A913, och verkade ligga tämligen ensamt i denna del av förundersökningsområdet. Huset kan rimligen inte ha tillkommit senare än yngre romersk järnålder, med tanke på ¹⁴C-dateringen av den härd som i sin tur överlagrar det överlagrande kulturlagret A913.

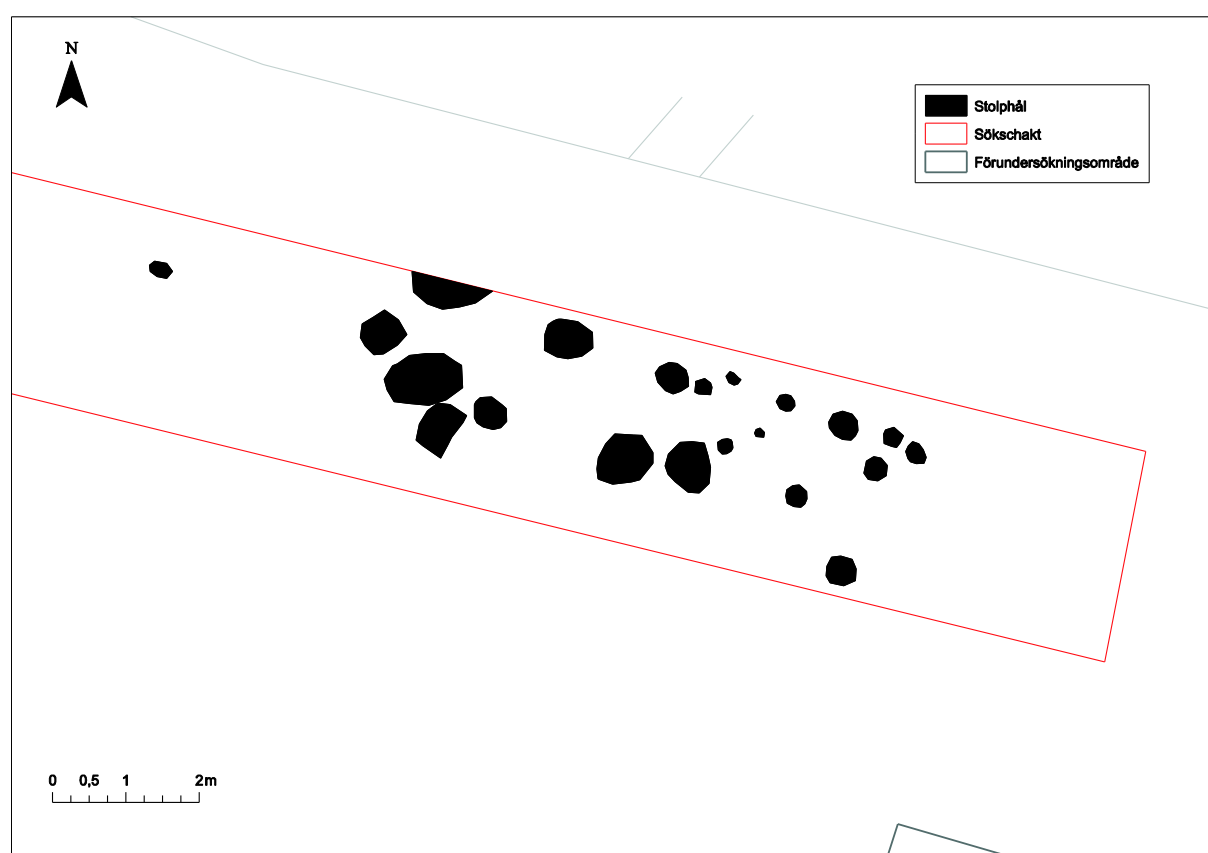

Figur 11. Hus 1, en treskeppig byggnad påträffad i schakt 580 i det nordvästra hörnet av undersökningsområdet. Skala 1:100.

Koncentration av stolphål, schakt 463

I schakt 463 fanns ett 20-tal stolphål inom en mycket begränsad yta (figur 12). Troligen tillhör dessa flera generationer hus med inbördes överlagring, vilket gör det svårt att få någon översikt eller identifiera enskilda konstruktioner. Det var heller inte möjligt att ta upp en större yta i anslutning till stolphålen på grund av närheten till den ännu använda infartsvägen.

Samtliga stolphål överlagrades av kulturlagret A201. Uppskattningsvis kan gruppen av stolphål inom schakt 463 utgöra rester av två/tre byggnader. Möjligen låg stolphålen längs en västnordvästlig axel vilket skulle kunna innebära att samma byggnad byggts om i ett antal etapper. Möjligen kan några stolphål i gruppen ingå i en gavelkonstruktion till ett hus som huvudsakligen varit beläget norr om schaktet. Ett antal mindre stolphål i gruppens östra del kan utgöra delar av en hägnad eller rumsavskiljare. Stolphålen kan inte ha tillkommit senare än yngre romersk järnålder, med tanke på ¹⁴C-dateringen från den kokgruppen A202 och det överliggande kulturlagret A201.

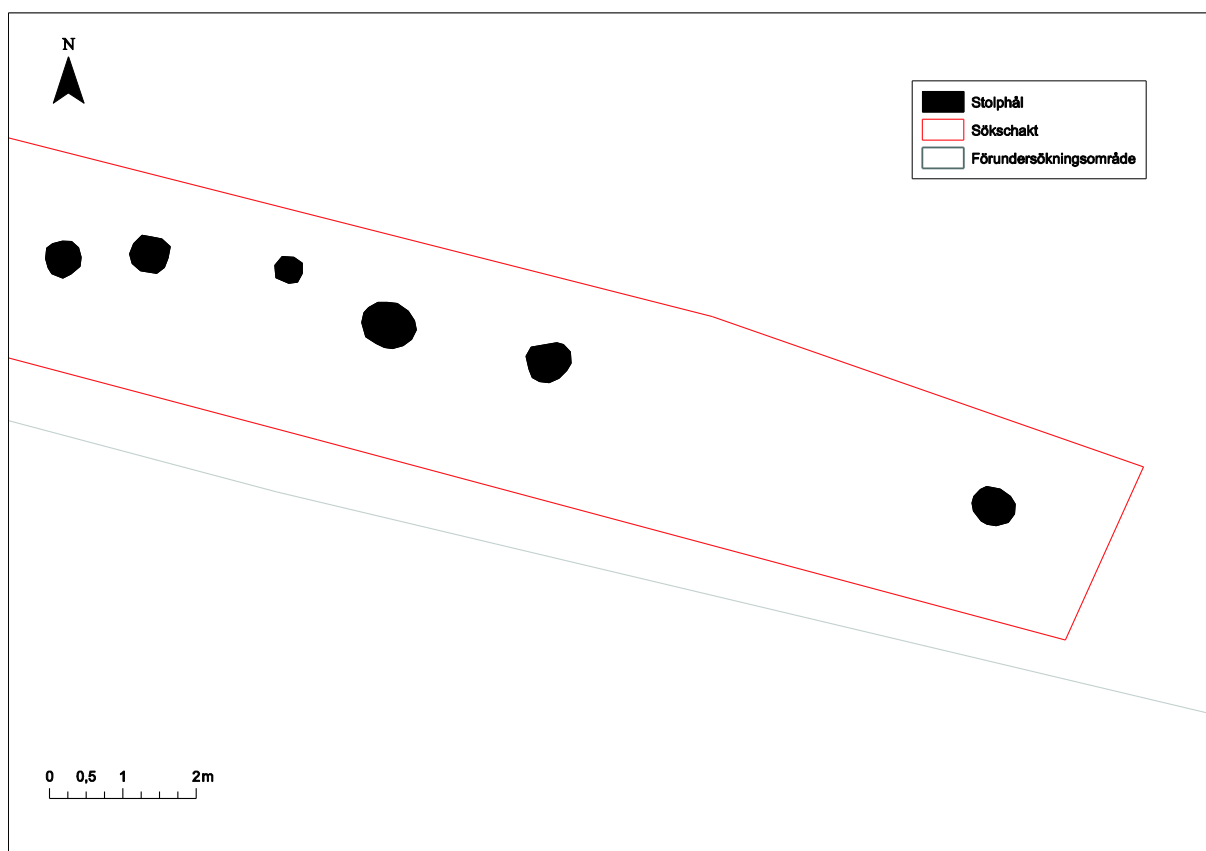

Figur 12. Koncentration av stolphål påträffade i schakt 463. Skala 1:100.

Koncentration av stolphål, schakt 848

I schakt 848 påträffades flera kraftiga stolphål, liggande på rad (figur 13). Det är möjligt att dessa kan ha tillhört en inre takbärande rad i ett treskeppigt hus. En annan möjlighet är att de kan ha utgjort rester av en takbärande vägglinje i ett enskeppigt hus. Inte heller här kunde ett större område banas av eftersom schaktet var inklämt mellan infartsvägen och uppväxta träd som skulle bevaras. Till skillnad mot de andra koncentrationerna överlagrades dessa stolphål inte av något kulturlager. Baserat på ¹⁴C-dateringen av stolphålet A772 kan åtminstone delar

av konstruktionen dateras till yngre romersk järnålder, samtida med eller något senare än kokgruppen A202.

Figur 13. Rad av stolphål påträffade i schakt 848. Stolphål A772, daterat till yngre romersk järnålder, längst till vänster. Skala 1:100.

Bevarandegrad

Överlag var de arkeologiska objekt som påträffades vid förundersökningen relativt välbevarade. De äldre odlingslager som täckt stora delar av området (A202/913) hade skyddat många stolphål och härदार mot inverkan från senare tiders markanvändning. I områdets centrala delar, som inte täckts av äldre odlingslager (schakt 848), var lämningarna något sämre skick, men fortfarande mycket tydliga mot det ljusa naturliga underlaget. Det organiska material, främst ben, som kunde observeras i stolphål och härदार var välbevarat, och förutsättningar för att hitta till exempel rester av stolpar i stolphål borde vara goda. När det gäller själva kulturlagren A202/913 var deras lägre nivåer välbevarade, men deras övre gränser bitvis mycket svåra att separera från överliggande matjordslager. Möjligheterna att hitta fler arkeologiska objekt nedgrävda i dessa kulturlager finns, men dessa kan vara svåra att observera eftersom troligen inte avviker i färg från lagren. Härden A626, nedgrävd i lager A913, var mycket svår att identifiera. I kontrast till dessa står avfallslagret A473, som visserligen var tunnare än de övriga, men mycket distinkt i termer av färg och sammansättning. Detta lager hade även mycket goda bevaringsförhållanden för organiskt material, främst ben.

Sammanfattande diskussion

Faser

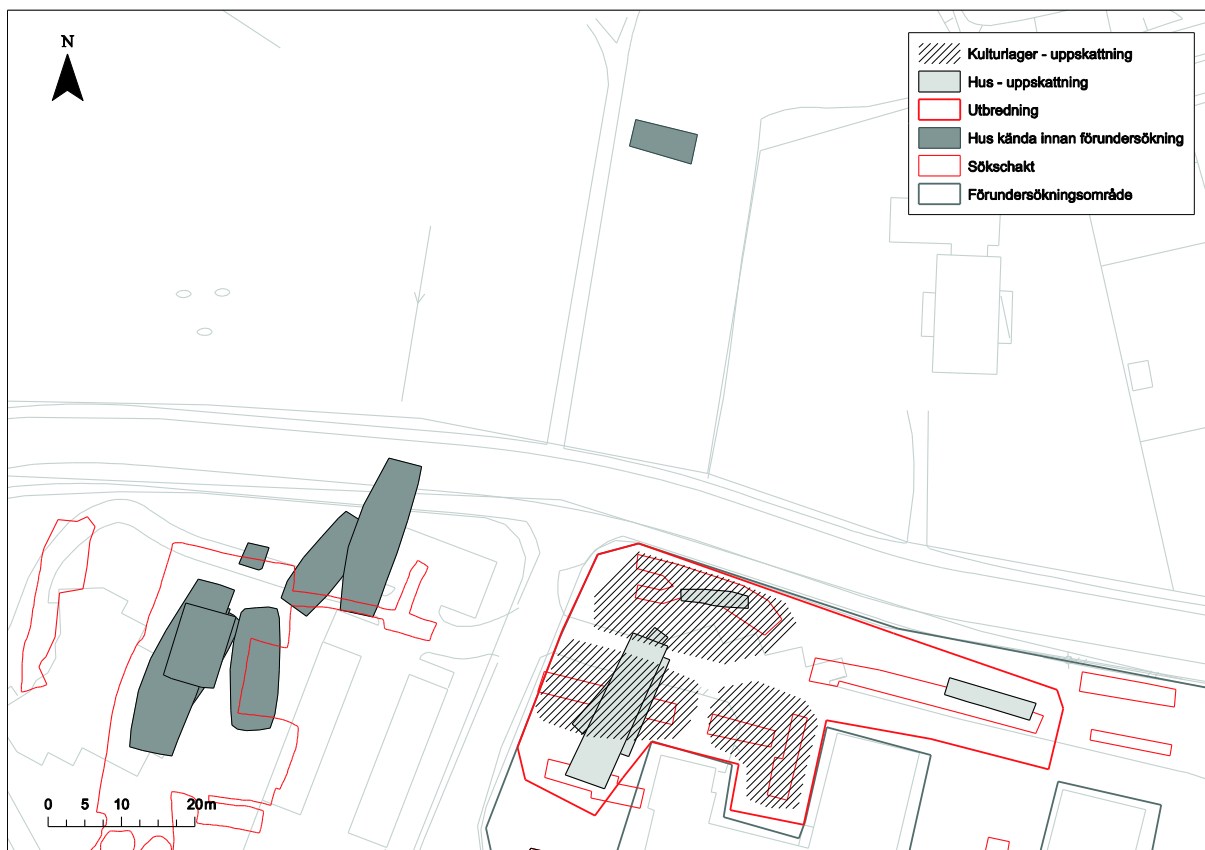
De delar av den förhistoriska bebyggelsen och aktiviteten inom förundersökningsområdet som kunde dateras tillkom under en period av åtminstone 1000 år, från förromersk järnålder till vendeltid. Baserat på ¹⁴C-datering och stratigrafi kan en kronologisk indelning göras, vilken delar upp bebyggelsen och aktiviteten i fem faser:

1. Förromersk järnålder, representerad av kokgropen A501.
2. Äldre romersk järnålder, representerad av kulturlagret A473. Detta är endast en preliminär datering, baserat på den underliggande kokgropen A501.
3. Yngre romersk järnålder, representerad av kokgropen A202. Möjligen kan även den stolphålskoncentration av som påträffades i schakt 463 kopplas till denna fas, då även dessa överlagras av kulturlager A201. Till fasan hör även stolphålet A772 i schakt 848.
4. Yngre romersk järnålder/folkvandringstid (vendeltid), representerade av kulturlagren A201 och A913. Om dessa utgör delar av samma lager har detta lager tillkommit mellan cirka 250-600 e Kr.
5. Folkvandringstid/vendeltid, representerade av härden A626.

Påtagligt är att en tydlig förändring av områdets användning verkar ha ägt rum under senare delen av romersk järnålder och folkvandringstid (fas 3-4). Förändringen innebar att bebyggelsen flyttades eller övergavs och ersattes av odling. Härden A626, vilken var ensam i att överlagras odlingslagret A913, representerade möjligen en aktivitet kopplad till åkerbruket, möjligen en eld som tänts för att driva bort fukt och frost.

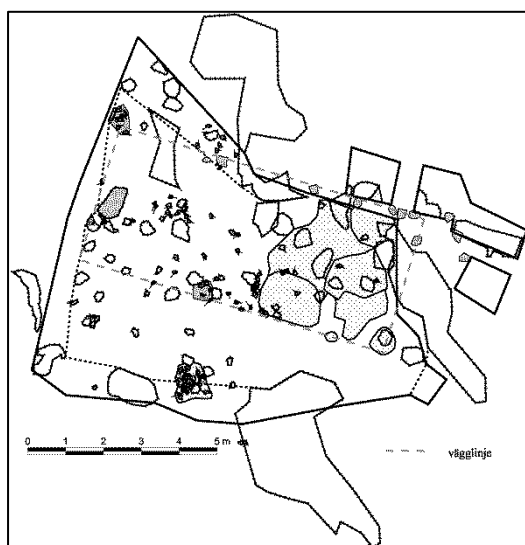
1989 och 1999 års undersökningar

I omfång, sammansättning och datering uppvisar de framkomna lämningarna både likheter och avvikelser från de som framkom under 1989 års undersökning av grannfastigheten väster om det aktuella området (figur 14). På denna plats finns ett kraftigt kulturlager, huvudsakligen tillkommet på under perioden 400-450 e Kr. Detta verkar i tid sammanfalla åtminstone delvis med kulturlager A202/913, och är sannolikt identiskt med dessa (jfr Karlenby 1995 s 11, 13f). Vad som är bestickande är att bebyggelsen som framkom 1989 kronologiskt verkade fortsätta, med hus daterade till faser från folkvandringstid, vendeltid och vikingatid (s 13ff). Detta konstateras med den aktuella ytan, där bebyggelsen överges eller flyttas, troligen mot slutet av romersk järnålder. Möjligen inkorporeras marken inom det aktuella området under en annan gårdsenhet, representerade av husen från 1989 års undersökning, kring denna tidpunkt.

Figur 14. Tolkning av framkomna lämningar och fornlämningens utbredning (tjock röd linje) inom exploateringsområdet. På planen även de huslämningar som påträffats vid tidigare undersökningar i området (jfr Karlenby 1995 och Frölund 2001). Skala 1:1000.

Vid 1999 års undersökning av området norr om Otto Myrbergs väg påträffades ett enskeppigt hus med fackverkskonstruktion och med syllstenar. Trots att denna hustyp vanligen associeras med yngre järnålder och medeltid, kunde det ^{14}C -dateras till 140-340 e Kr, samtida eller något tidigare än fas 3 i det aktuella området (jfr Frölund 2001, s 21f). Husets relation med de nyligen framkomna husen utgör en intressant framtida infallsvinkel för studier i området.

Figur 15. Det enskeppiga fackverks hus med syllstenar (streckad linje), daterat till 140-340 e Kr, som påträffades vid 1999 års undersökning. Skala 1:200. Efter Frölund 2001, s 13.

De framkomna lämningarnas potential

Baserat på resultatet av förundersökningen anser Upplandsmuseet att närvaron av fornlämningar inom det aktuella exploateringsområdet kunde avgränsas till ett drygt 1 500 m² stort område (figur 14). Inom detta område finns indikationer på åtminstone 4-5 huskonstruktioner, varav 2-3 överlagrade varandra. En *uppskattning* av det totala antalet arkeologiska objekt inom det avgränsade området, baserat på anläggningsintensiteten i sökschakten, uppgår till kanske 300 stycken, huvudsakligen stolphål. Det totala antalet hus som kan finnas inom området kan troligen uppgå till 10-15 stycken.

De framkomna lämningarna omfattade 2-3 områden med kulturlager. Baserat på den möjliga totala utbredningen kan en *uppskattad* sammanlagd area på kulturlagren uppgå till kanske 700 m² meter, med en *uppskattad* volym på kanske 200 m³. Två tredjedelar av kulturlagren utgör av äldre odlingslager (A201/913).

Bebyggelsen representerar ett skede i Rickombergas utveckling som avslutas någon gång under yngre romersk järnålder/folkvandringstid. Lämningarna inom ytan är spår av såväl bebyggelse, boplatsanknutna verksamheter som odling. Boplatsanknutna verksamheter fanns troligen under förromersk järnålder, men det är ännu oklart om det även fanns bebyggelse då. Bebyggelse fanns däremot under romersk järnålder, vilket också är mycket vanligt sett till Mälardalskapen i allmänhet. Bebyggelsen upphörde sedan inom ytan och ersattes av odling, men fortsatte inom den anslutande yta som undersöktes 1989. Det kan ses som ett led i den omstrukturering och koncentration av bebyggelsen under yngre järnålder som är ett vanligt drag i Mälardalskapen. Att bebyggelse från både äldre och yngre järnålder påträffas såpass nära varandra som verkar vara fallet i Rickomberga har hittills däremot inte belagts på alltför många platser.

Administrativa uppgifter

<i>Plats:</i>	Rickomberga 21:3, Uppsala, Uppsala län
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk förundersökning
<i>Orsak till undersökning:</i>	Uppförande av större bostadshus
<i>Uppdragsgivare:</i>	JM AB
<i>Fältarbetsperiod:</i>	2013-12-05 – 2013-12-12
<i>Upplandsmuseets projektledare:</i>	Robin Lucas
<i>Upplandsmuseets personal:</i>	Dan Fagerlund, Malin Lucas
<i>Upplandsmuseets diarienummer:</i>	Ar-572-2012
<i>Upplandsmuseets projektnummer:</i>	8459
<i>Länsstyrelsens handläggare:</i>	Lennart Swanström
<i>Länsstyrelsens beslutsdatum:</i>	2013-11-29
<i>Länsstyrelsens diarienummer:</i>	431-4794-13
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Dokumentationsmaterial:</i>	Förvaras i Upplandsmuseets arkiv
<i>Fynd:</i>	Förvaras i Upplandsmuseets förmålmagasin

Referenser

- DMS 1:2 1984. Det Medeltida Sverige: Uppland, Tiundaland, Ulleråker, Vaksala, Uppsala stad. Red: G. Dahlbäck, O. Ferm, s Rahmqvist. KVHAA. Stockholm.
- Fagerlund, D. 1995. Berthåga trafikplats. Arkeologisk undersökning. Bärbyleden. Uppsala. Riksantikvarieämbetet UV Uppsala Rapport 1995:07.
- Frolund, P. 1998. Rickomberga. Arkeologisk förundersökning. Myrbergiska tomten. Raä 499. Bondkyrko socken. Uppland. Upplandsmuseet rapport 1998:01.
- Frolund, P. 1999. En bosättning från järnålder. Raä 499. Bondkyrko socken. Uppland. Upplandsmuseet Rapport 1999:01.
- Frolund, P. 2001. En husgrund från äldre järnålder i Rickomberga. Arkeologisk undersökning. Raä 499. Bondkyrko socken. Uppland. Upplandsmuseet rapport 2001:12.
- Karlenby, L. Rickomberga – bebyggelse under 2000 år. Arkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet UV Uppsala Rapport 1995:20.
- Lundahl, I. 1956. Rickomberga. Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift. Uppsala.
- Qviström, L., Dutra Leivas, I. & Svensson, J. 2006. Äldre järnålder i Rickomberga – Gropssystem, härdar och stolphål. Rapport 2006:13, Arkeologiska avdelningen, Upplandsmuseet.
- Ejdestam, J. m fl (Red.) 1949. Sveriges bebyggelse. Uppsala län del IV. Bokförlaget Hermes AB. Stockholm.
- Söderberg, s 1987. Rickomberga, Bondkyrko sn, Up. Arkeologisk specialinventering. Otryckt rapport. ATA dnr 4504/87.
- Söderberg, s 1988. Rickomberga, Bondkyrko sn, Up. Arkeologisk provundersökning. Otryckt rapport. ATA dnr 4504/87.
- Wiséhn, E. 1989. Myntfynd från Uppland. Sveriges mynthistoria. Landskapsinventeringen 4. Kungliga Myntkabinettet. Stockholm.
- Wahlberg, M. 1994. Uppsalas gatunamn. Uppsala stads historia IX:1. Red. T. Nevéus & Å. Norén. Uppsala.

Bilagor

Arkeologiska objekt

ID	Typ	Längd	Bredd	Djup	Anmärkning
201	Lager	-	-	0,1 - 0,3	Äldre odlingslager, samma som A913?
202	Kokgrop	1,5	0,6	0,12	I schaktkant
221	Stolphål	0,4	0,4	Plandok	Parstolpe till 263?
231	Stolphål	0,65	0,65	Plandok	Parstolpe till 245?
245	Stolphål	0,7	0,7	Plandok	I schaktkant
252	Stolphål	0,65	0,45	Plandok	
263	Stolphål	0,5	0,4	0,2	Stenskott. Parstolpe till stolphål 221.
275	Stolphål	0,67	0,52	Plandok	
289	Stolphål	0,48	0,48	0,07	Parstolpe till 313?
300	Stolphål	0,7	0,7	Plandok	
313	Stolphål	0,55	0,55	Plandok	
325	Stolphål	0,32	0,32	0,14	Hägnad?
333	Stolphål	0,19	0,14	Plandok	
341	Stolphål	0,2	0,2	Plandok	
351	Stolphål	0,15	0,15	Plandok	
357	Stolphål	0,25	0,25	0,07	Hägnad?
366	Stolphål	0,4	0,4	0,1	Hägnad?
377	Stolphål	0,45	0,45	Plandok	
393	Stolphål	0,25	0,25	Plandok	
401	Stolphål	0,25	0,25	Plandok	
409	Stolphål	0,3	0,25	Plandok	
420	Härd	0,8	0,8	Plandok	
435	Stolphål	0,45	0,45	Plandok	Parstolpe till S377? I schaktkant.
444	Grop	2	1,5	0,25	
473	Lager	-	-	0,01 - 0,12	
474	Härd	0,8	0,5	Plandok	
488	Härd	0,6	0,6	Plandok	Fragmentariskt bevarad
501	Kokgrop	0,92	0,92	0,27	Rikligt sot, kol och skärvig sten.
518	Härd	0,8	0,6	Plandok	
543	Härd	0,9	0,5	Plandok	
553	Stolphål	0,7	0,7	Plandok	
594	Stolphål	0,32	0,32	Plandok	
601	Stolphål	0,31	0,31	Plandok	
609	Stolphål	0,25	0,25	Plandok	
617	Stolphål	0,25	0,25	0,15	Hägnad med 601 och 609?
626	Härd	0,6	0,6	0,07	
637	Stolphål	0,75	0,75	0,2	Kraftigt stenskott
648	Stolphål	0,4	0,4	Plandok	Hus 1
657	Stolphål	0,4	0,4	0,25	Hus 1
668	Stolphål	0,4	0,4	Plandok	Hus 1
683	Stolphål	0,38	0,38	Plandok	Hus 1
712	Stolphål	0,36	0,36	Plandok	Hus 1
721	Stolphål	0,26	0,26	Plandok	Hus 1
729	Stolphål	0,45	-	0,25	Hus 1. Stenskott. I schaktkant.

ID	Typ	Längd	Bredd	Djup	Anmärkning
735	Härd	0,8	0,8	0,08	
736	Stolphål	0,2	0,2	Plandok	
744	Stolphål	0,4	0,4	0,11	Stenskott med skärersten.
756	Stolphål	0,27	0,25	Plandok	
764	Stolphål	0,2	0,2	0,04	Hägnad?
772	Stolphål	0,45	0,45	0,21	
785	Stolphål	0,55	0,55	Plandok	
796	Stolphål	0,9	0,6	Plandok	
811	Stolphål	0,58	0,5	0,15	
824	Härd	0,6	0,6	Plandok	
835	Stolphål	0,55	0,55	0,22	
857	Stolphål	0,32	0,3	0,2	Hus 1
913	Lager	-	-	0,1 - 0,3	Äldre odlingslager. Samma som 201?
914	Fyllning	-	-	-	Fyllning i härd 626
915	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 637
916	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 617
917	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 657
918	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 857
919	Fyllning	-	-	-	Fyllning i kokgrop 501
923	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 366
924	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 357
925	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 325.
926	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 289
927	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 263
928	Fyllning	-	-	-	Fyllning i kokgrop 202.
930	Källargrund	4	2,5	0,7	Syllstenar till raserad källargrund
993	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 744
994	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 764
996	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 772
997	Stolphål	0,4	0,4	Plandok	
1006	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 811
1007	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 729.
1008	Fyllning	-	-	-	Fyllning i stolphål 835
1014	Stolphål	0,3	0,2	Plandok	
1031	Härd	1,8	1,3	Plandok	Rikligt sot, kol och skärvig sten.
200012	Lager	-	-	Plandok	Tegelmassor från raserad källargrund
200034	Fyllning	-	-	-	Fyllning i härd 735

Fynd

Fnr	Kontext	Sakord	Material	Vikt(g)	Antal	Anmärkning
1	Kokgrop 501	Kärl	Keramik	3	1	Fragment
2	Lager 201	Y rödgoods	Keramik	12	2	Fragment
3	Lager 913	Djurben	Ben	3	6	Endast osteologisk bedömning
4	Kokgrop 501	Djurben	Ben	6	6	Endast osteologisk bedömning

Prov

Nr	Typ	Kontext	Labnr	Material	Art	14C	Cal 1 (68.2%prob)	Cal 2 (95.4%prob)
1	14C	Kokgrop 202	Ua- 47805	Kol	-	1725+/- 30	256-380 e Kr	245-389 e Kr
2	14C	Hård 626	Ua- 47806	Kol	-	1520+/- 31	437-596 e kr	428-610 e Kr
3	14C	Kokgrop 501	Ua- 48000	Kol	-	2264+/- 30	392-256 f Kr	399-209 f Kr
4	14C	Stolphål 772	Ua- 48001	Ben	Djurben	1750+/- 30	245-332 e Kr	222-385 e Kr
5	Miljö	Lager 913	-	Kol	-	-	-	-
6	Miljö	Kokgrop 501	-	Kol/brända fröer	-	-	-	-